

แผ่นเงินสมัยทวารวดีซึ่งขุดค้นพบที่อำเภอ กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า สุภัทราวดี ติศกุล

บทความเรื่องนี้เป็นบทที่ ๒ ที่ข้าพเจ้าได้แสดงเป็นภาษาอังกฤษในการประชุมเกี่ยวกับภาค
เอเชียอาคเนย์ลอนดอน (London Colloquy on Early South East Asia) ที่สำนักการศึกษาเกี่ยวกับ
ความรู้ทางภาคตะวันออกและแอฟริกา (School of Oriental and African Studies) มหาวิทยาลัย
ลอนดอน กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษระหว่างวันที่ ๑๗ - ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๖ ตั้งจะขอนำ
บทความนี้มาตีพิมพ์เป็นภาษาไทยดังต่อไปนี้

ในระยะปัจจุบันได้ค้นพบโบราณวัตถุสถานสมัยทวารวดีเป็นจำนวนมากทางภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โบราณวัตถุสถานเหล่านี้มีตั้งแต่เมืองซึ่งมีแผนผังเป็นวง
รูปไข่ล้อมรอบไปด้วยคูและเชิงเนินดินตลอดลงไปจนถึงพระพุทธรูปและพระพิมพ์ บทความ
ความเรื่องนี้จะพรรณนาเกี่ยวกับแผ่นเงิน ๖๖ แผ่นซึ่งค้นพบที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสาร
คาม

แผ่นเงินเหล่านี้ค้นพบในซากพระอุโบสถ (?) ซึ่งเรียกกันว่าอุ้มงญาคุในเมืองคันธราวิสัย ตำบลคันธรา ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับที่ว่าการอำเภอคันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรที่ ๗ ได้ขุดค้นพบแผ่นเงินเหล่านี้ในพ.ศ. ๒๕๑๕ ปัจจุบันนี้มรดกนันทัตถ์ผ่านเมืองคันธราวิสัยนี้ เมืองนี้มีแผนผังเป็นรูปไข่ มีคูเมืองล้อมรอบอยู่ระหว่างเชิงเทินดิน ๒ ชั้น คูเมืองกว้าง ๑๘ เมตรและเชิงเทินดินนั้นก็สูงระหว่าง ๒-๓ เมตร และกว้าง ๖ เมตร คำว่า "คันธาระ" นี้คงไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับแคว้นคันธารราฐในประเทศอินเดียสมัยโบราณหรือประเทศปากีสถานปัจจุบัน

สิ่งก่อสร้างที่เจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรที่ ๗ ขุดแต่งคงเป็นพระอุโบสถ ทั้งนี้เพราะได้ค้นพบเศษแตกหักตรงกลางของโบสถ์มาที่มุมทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซากสิ่งก่อสร้างนี้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีขนาด ๓๗×๑๐.๕๐ เมตร มีลักษณะแปลกประหลาดที่ว่าทางเข้าซึ่งมีบันไดขึ้นนั้นหันหน้าไปทางทิศใต้แทนที่จะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ฐานอาคารประกอบด้วยศิลาแลงเป็นฐานชั้นล่างและมีอิฐอยู่ข้างบน ที่มุมด้านหน้าทั้งสองข้างมีการย่อมุมและมีวงที่ยื่นออกมาตรงกลางของอีกทั้งสามด้าน (รูปที่ ๑) มีฐานพระประธานก่อด้วยศิลาแลงอยู่ทางด้านทิศเหนือตรงข้ามกับทางเข้าซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ ไม่ได้ค้นพบร่องรอยของเสาเลย ดังนั้นเสาจึงอาจสร้างด้วยไม้และหลังคาทำด้วยเครื่องไม้มุงกระเบื้องดินเผา น่าเสียดายที่ว่าการขุดแต่งของเจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรที่ ๗ ยังไม่ได้ลงไปถึงพื้นเดิมของพระอุโบสถ และยังไม่ได้ค้นพบซากกระเบื้องดินเผาเลย ได้ค้นพบเศษสัมฤทธิ์เล็กๆ และเศษเครื่องถ้วยชามดิน

เผาสมัยทวารวดี ปัจจุบันสิ่งของที่ค้นพบเหล่านี้ได้จัดแสดงหรือเก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติประจำจังหวัดขอนแก่น

สิ่งสำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งที่ค้นพบในการขุดแต่งซากพระอุโบสถนั้นก็คือพระพิมพ์ดินเผา ขนาด ๑๔×๒๒.๕ ซม. เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ พระองค์ประทับนั่งหลังพระเนตรและพระเศียรก็ก้มมาข้างหน้าเล็กน้อย มีประภามณฑลอยู่โดยรอบพระเศียรและมีลวดลายล้อมรอบพระองค์คล้ายกับว่าเป็นรูปเปลวไฟ (เศษ) กำลังออกมาจากพระองค์ พระพุทธรูปองค์นี้มีรัศมีเหนือพระเกตุมาลาเป็นรูปบัวตูม ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร มีขอบจีวรพาดผ่านข้อพระกรและพระโสณี (ตะโพก) ชายและมือเกสรบัวอยู่เหนือฐานกลีบบัวคว่ำบัวหงายค้ำ (รูปที่ ๒) ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะอินเดียแบบปาละ ซึ่งอาจผ่านเข้ามาทางประเทศพม่า พระพิมพ์องค์นี้อาจมีอายุอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๕ และค้นพบที่มุกกิศะวันตกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ

สิ่งที่น่าสนใจที่สุดในการขุดค้นพบครั้งนี้ก็คือภาชนะดินเผาสูง ๑๒.๕ ซม. และมีปากกว้าง ๒๐ ซม. มีแผ่นเงินบุเป็นรูปต่างๆ ๖๖ แผ่น อยู่ใน (รูปที่ ๓) ภาชนะดินเผาชิ้นนี้ค้นพบที่มุกกิศะวันตกเฉียงเหนือของฐานศิลาแลงของพระประธาน ซึ่งตั้งอยู่ในพระอุโบสถทางด้านทิศเหนือ ค้ำยันเหตุนี้แต่เดิมจึงอาจฝังอยู่ใต้ฐานพระประธานก็ได้

แผ่นเงินเหล่านี้มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดต่างๆ กัน แต่ส่วนใหญ่ก็มีขนาดอยู่ระหว่าง ๑๐×๕ ซม. เป็นแผ่นเงินที่ถูกบุเป็นพระพุทธรูป รูปเทวดาหรือเจ้านาย รูปสถูปและธรรมจักรตั้งอยู่บนยอดเสา ส่วนใหญ่เป็นภาพพระพุทธรูปประทับนั่ง รูปเหล่านี้อาจแบ่งออกได้เป็น ๑๐ หมู่คือ

๑. พระพุทธรูปประทับนั่ง ๒ องค์ พระหัตถ์ขวาแสดงปางวิตรรกะ (ทรงแสดงธรรม) พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นคล้ายกับว่าจะยึดชายจีวรซึ่งพันอยู่รอบข้อพระหัตถ์ซ้าย (รูปที่ ๔ ก. และข.) องค์หนึ่งแสดงให้เห็นว่าขมวดพระเกศานั้นสลักอย่างคร่าวๆ ทั้งสององค์มีประภามณฑลรอบพระเศียร และองค์หนึ่งมีลายเปลวไฟออกมาจากประภามณฑลนั้นด้วย ทำประทับนั่งซึ่งเป็นการขัดสมาธิอย่างหลวมๆ รวมทั้งรั้วจีวรแสดงให้เห็นว่ายังคงรักษาอิทธิพลของศิลปะอินเดียแบบอมราวดีไว้ แม้ว่าอายุของพระพุทธรูปเหล่านี้จะไม่เก่าเกินไปนักก็ตาม

๒. แบบนึ่งตัวอยู่เพียงชิ้นเดียว เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิหลวมๆ บนฐาน ๘ เหลี่ยมแสดงปางสมาธิ (รูปที่ ๕) ขมวดพระเกศาสลักอย่างคร่าวๆ และมีประภา-

มณฑลล้อมรอบพระเศียร จีวรบางแนบติดกับพระองค์ไม่มีริ้วแบบเดียวกับศิลปะอินเดียแบบ
คุปตะและหลังคุปตะ

๓. กลุ่มนี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิหลวม ๆ ทรงแสดงปาง
วิตรรกะด้วยพระหัตถ์ขวา พระหัตถ์ซ้ายวางหงายอยู่เหนือพระเพลา จีวรไม่มีริ้วและขมวดพระ
เกศาก็สลักอย่างคร่าว ๆ พระพุทธรูปเหล่านี้ไม่มีรัศมีอยู่เหนือพระเกตุมาลาแต่พระเศียรก็มักมี
ประภามณฑลอยู่ล้อมรอบเสมอ บางองค์มีอุณาโลมอยู่เหนือพระนลาฏซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยาก
สำหรับบรรดาพระพุทธรูปสมัยทวารวดีในประเทศไทย ขอบจีวรห่มเฉียงโค้งลงคล้ายตัว S จาก
พระอังสาซ้ายลงไปยังบนพระองค์ขวา ปล้อยให้พระอังสาขวาเปลือยเปล่า บางองค์ก็มีประภา
มณฑลอยู่ล้อมรอบพระองค์ และมีลายดอกไม้หรือลายเปลวไฟอยู่บนพื้นเบื้องหลังสองข้างของ
พระเศียร ลักษณะที่ค่อนข้างประหลาดก็คือส่วนใหญ่ของพระพุทธรูปเหล่านี้ไม่มีชายจีวรอยู่
เหนือพระอังสาซ้าย (รูปที่ ๖ ก. และ ข.) มีแต่เพียงบางองค์เท่านั้นที่มีชายจีวรตั้งกล่าวปรากฏอยู่

๔. กลุ่มนี้ก็มากเช่นเดียวกัน แสดงพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิหลวม ๆ
พระหัตถ์ขวาแสดงปางวิตรรกะในขณะที่พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นทำท่าคล้ายกับจะยึดชายจีวร จีวร
บางแนบติดกับพระองค์ไม่มีริ้ว ขมวดพระเกศาสลักอย่างคร่าว ๆ และประติมากรรมบางรูปก็มี
รัศมีซึ่งแสดงโดยเส้นตรงหลายเส้นอยู่ภายในประภามณฑล อุณาโลมยังคงมีอยู่เหนือพระนลาฏ
ของบางรูปเช่นเดียวกับลายดอกไม้ ๒ ข้างของพระเศียรและประภามณฑลรอบพระองค์ (รูปที่
๗) พระพุทธรูปบางองค์ก็มีรูปคอกบัวตูมอยู่เหนือพระเกตุมาลา (รูปที่ ๘)

๕. มีแผ่นเงินเล็ก ๆ ที่ประหลาดอยู่แผ่นหนึ่งแสดงพระพุทธรูปประทับนั่ง พระ
หัตถ์ขวาวางคว่ำอยู่เหนือพระขงฆ์ นิ้วพระหัตถ์ชี้ลงยังแผ่นดินคล้ายกับอยู่ในปางมารวิชัย แต่
พระหัตถ์ซ้ายก็ยกขึ้นแสดงท่าคล้ายปางวิตรรกะ เราอาจแน่ใจได้ว่าแม่พิมพ์รูปนี้ไม่ได้สลักจาก
ขวาเป็นซ้าย เพราะเหตุว่าขอบจีวรได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพระพุทธรูปทรงครองจีวร
ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา พระเศียรและพระเกศาสลักอย่างคร่าว ๆ มาก ความหมายของปาง
นี้ยังไม่อาจอธิบายได้ (รูปที่ ๙)

๖. มีอีกแผ่นหนึ่งซึ่งแปลกประหลาดเช่นเดียวกัน แสดงภาพพระพุทธรูปประทับ
นั่งเช่นเดียวกันแสดงปางวิตรรกะทั้งสองพระหัตถ์ ปางนี้เมื่อแสดงโดยพระพุทธรูปยืนก็มักถือ
กันภายในประเทศไทยว่าเป็นพระพุทธรูปปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ ดังอาจเห็นได้จากภาพ
สลักบนใบเสมาแสดงภาพปางนี้ค้นพบที่เมืองฟ้าแดดสูงยาง ซึ่งเป็นเมืองสมัยทวารวดีในเขต
จังหวัดกาฬสินธุ์ และอยู่ไม่ห่างจากจังหวัดมหาสารคามนัก ปัจจุบันรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ พระนคร พระพุทธรูปบนแผ่นเงินนี้ประทับนั่งดังนั้นเราจึงไม่อาจทราบถึงความหมาย

306๐โบราณคดี

อันแน่นอนของปางนี้ได้ จีวรมีริ้วและประภามณฑลเบื้องหลังพระเศียรก็ประดับด้วยสายเส้นตรงและมีขอบ ๒ ชั้น ยังมีประภามณฑลล้อมรอบพระองค์อีกและมีสายก้านชดประกอบอยู่แต่ละข้างของพระเศียร (รูปที่ ๑๐)

๗. ณ ที่นี้เรามาดูถึงยังพระพุทธรูปยืน ๒ องค์ ครอบจีวรห่มคลุมเรียบ ไม่มีริ้วและแสดงปางวิตรรกะทั้งสองพระหัตถ์ ได้กล่าวมาแล้วว่าปางนี้ในประเทศไทยสำหรับพระพุทธรูปยืนเราเรียกกันว่า “ปางเสด็จลงจากดาวดึงส์” องค์ที่ ๑ (รูปที่ ๑๑) มีพระพักตร์กลม พระเกศาชมวยอย่างคร่าว ๆ รัศมี (?) บนพระเศวตุมาลา และประภามณฑลรอบพระเศียรประดับด้วยสายเส้นตรงซึ่งออกมาจากเบื้องหลังของพระเศียร มีสายดอกไม้ ๒ ดอกอยู่บนแผ่นเงินชั้นนี้ ลักษณะการครอบจีวรเป็นแบบทวารวดี สำหรับองค์ที่ ๒ (รูปที่ ๑๒) ทั้งปางและการครอบจีวรก็เหมือนกับองค์ที่ ๑ แต่ประภามณฑลรอบพระเศียรได้หายไป พระพักตร์กลับเป็นรูปสี่เหลี่ยมซึ่งแสดงถึงอิทธิพลจากศิลปะขอม สายดอกไม้บนพื้นเบื้องหลังมีมากขึ้น สันนิษฐานจากแบบศิลปะพระพุทธรูปองค์ที่ ๒ นี้อาจอยู่หลังองค์ที่ ๑ เล็กน้อย และอาจสร้างขึ้นในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗

๘. แผ่นเงินบางแผ่นแสดงภาพเทวดาและเจ้านาย เทวดาเหล่านี้อาจเป็นโลกบาลซึ่งในขณะเดียวกันก็เป็นบริวารของพระพุทธรูปองค์ด้วย และเจ้านายเหล่านี้ก็เป็นผู้ที่เคารพนับถือพระพุทธรูป องค์ นี้จะขอกกล่าวถึงแผ่นเงิน ๓ ชั้น (รูปที่ ๑๓ - ๑๕) รูป ๘๘๓ แสดงถึงเศียรและองค์ที่อล่างของเทวดา เราอาจถือได้ว่าเป็นรูปเทวดาเพราะมีประภามณฑลอยู่รอบพระเศียร มีสายดอกไม้เป็นเครื่องประดับอยู่บนพื้นหลังด้วย เทวดาทรงมงกุฎ กุณฑลกรวยคอ และเครื่องแต่งองค์ซึ่งคล้ายกับเครื่องแต่งองค์ของพระราชารหรือเจ้าชายซึ่งสลักอยู่บนใบเสมที่เมืองฟ้าแดดสูงยางในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งอยู่ใกล้เคียงและแสดงภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติหรือชาดกต่าง ๆ เครื่องแต่งองค์นี้ ทำให้นึกไปถึงเครื่องแต่งองค์ของพระนารายณ์ที่ทาจิง (Da - nghi) ในศิลปะจามซึ่งปัจจุบันรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานเมืองตูราน ประเทศเวียดนาม ศาสตราจารย์ชอง บวสเชอติเย่ (Jean Boisselier) กล่าวว่าเทวรูปองค์นี้มีอายุอยู่ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๓ แผ่นเงินซึ่งค้นพบที่จังหวัดมหาสารคามเหล่านี้ ถ้าพิจารณาจากหลายด้านโดยเฉพาะรูปร่างที่สลักขึ้นอย่างคร่าว ๆ และการปะปนกันของปางต่าง ๆ ของพระพุทธรูปแล้วก็ไม่อาจเก่าขึ้นไปถึงขนาดนั้นได้ แผ่นเงินรูปเทวดานี้คงแสดงถึงศิลปะพื้นเมืองกัณฑ์ ดร. คอวริช เวลส์ (Dr. H.G. Quaritch Wales) ได้กล่าวไว้ในหนังสือของเขาชื่อ “ทวารวดีอาณาจักรแห่งแรกในประเทศไทย” ซึ่งตีพิมพ์เมื่อเร็ว ๆ นี้ใน พ.ศ. ๒๕๑๒

รูปที่ ๑๔ แสดงภาพเทวดากำลังนั่งประนมมือทรงสวมเครื่องอาภรณ์คล้ายกับ

รูปที่ ๑๓ แต่ ณ ที่นี้อาจสังเกตเห็นได้ว่าพระองค์ทรงสวมพาดูริชขนาดใหญ่คู่หนึ่งและทองกร
ด้วย มีลายดอกไม้ใช้ประดับพื้นเบื้องหลังอีก

รูปที่ ๑๕ คงแสดงภาพพระราชหรือเจ้านายกำลังประทับนั่ง พระองค์อาจทรงถือ
สิ่งหนึ่งอยู่ในพระหัตถ์ขวา เครื่องอาภรณ์ของรูปนี้สลักอย่างคร่ำๆ มาก

๙. ต่อไปนี้จะกล่าวถึงแผ่นเงิน ๒ แผ่น ซึ่งแสดงถึงพระเจดีย์แบบต่างกัน แผ่นเงิน
เหล่านี้ชำรุดมาก ณ ที่นี้มีเจดีย์อยู่ ๒ องค์ที่แสดงอยู่ (รูปที่ ๑๖, ๑๗) เจดีย์เหล่านี้สลักขึ้นอย่าง
คร่ำๆ และอาจแบ่งออกได้อย่างกว้างๆ เป็น ๒ แบบ แบบหนึ่งมาจากเจดีย์ทรงกลมคล้ายกับ
เจดีย์สมัยทวารวดี ซึ่งค้นพบที่วัดจันทราธรรม อำเภอยะบะดี จังหวัดสระบุรี (รูปที่ ๑๘ ใน
หนังสือศิลปะในประเทศไทยของผู้แต่ง) อีกแบบหนึ่งคล้ายกับเจดีย์ซึ่งค้นพบที่จังหวัดนครปฐม
มีฐานเตี้ย องค์ระฆังมีรูปเหมือนบาตรคว่ำ และส่วนยอดประกอบด้วยแผ่นกลมแบนหลาย
แผ่นวางเรียงซ้อนกันขึ้นไปมีลูกแก้วเป็นยอด (รูปที่ ๒๐ ในหนังสือศิลปะในประเทศไทย) ดังนั้น
จึงอาจกล่าวได้ว่าแบบของสถูปสมัยทวารวดีทางภาคกลางของประเทศไทยได้แผ่ออกมายังภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยด้วย แต่เราก็ได้ค้นพบแต่เพียงฐานเจดีย์เหล่านี้เท่านั้นทาง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

๑๐. ยังเหลือแผ่นเงินอีก ๑ แผ่นที่สมควรกล่าวถึง แสดงภาพธรรมจักรตั้งอยู่
บนยอดเสา (รูปที่ ๑๘) เสาตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสอีกต่อหนึ่ง โคนเสามีรูปร่างคล้าย
หม้อกลม (กุ่ม) และบัวหัวเสาก็มีรูปร่างคล้ายแบบไอโอนิก (Ionic Order) ของศิลปะกรีกเช่น
เดียวกับที่ท่าของธรรมจักรเอง อย่างไรก็ตามธรรมจักรบนแผ่นเงินเหล่านี้ก็สลักอย่างคร่ำๆ มาก
ควรกล่าวไว้ในที่นี้ด้วยว่าเท่าที่ทราบมีธรรมจักรศิลปะสมัยทวารวดีลอยตัวเพียงชิ้นเดียวที่ได้ค้น
พบทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย คือที่อำเภอสองเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าแผ่นเงินเหล่านี้สร้างขึ้นในศิลปะทวารวดี ซึ่งคงจะได้แผ่จาก
ภาคกลางของประเทศไทยขึ้นมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือพร้อมๆ กับพุทธศาสนาลัทธิเถรวาท
นอกจากนั้นแผ่นเงินเหล่านี้ยังแสดงถึงอิทธิพลของศิลปะพื้นเมืองของท้องถิ่นซึ่งแตกต่างไปจาก
ภาคกลางของประเทศไทยด้วย เนื่องจากแผ่นเงินเหล่านี้แสดงภาพที่สลักขึ้นอย่างคร่ำๆ มาก
ทั้งในค้ำรูปร่างและปางต่างๆ ของพระพุทธรูปก็ปะปนกันอย่างยุ่งเหยิงรวมทั้งบางแผ่นก็แสดง
ถึงอิทธิพลของศิลปะขอม เราจึงอาจกล่าวได้ว่าแผ่นเงินเหล่านี้คงเกิดขึ้นในตอนปลายของศิลปะทวาร
วดีราวระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ แม้ว่าบางแผ่นยังคงแสดงถึงอิทธิพลของศิลปะอินเดีย
สมัยอมราวดีอยู่ก็ตาม แผ่นเงินเหล่านี้ไม่สวยงาม แต่เนื่องจากค้นพบเป็นจำนวนถึง ๖๖ ชิ้น
จึงสำคัญอยู่ในตัวเอง และแสดงถึงความสำคัญของพระพุทธรูปลัทธิเถรวาทในภาคตะวันออก

308๑โบราณคดี

เจียงเหนือของประเทศไทยในขณะนั้น เนื่องจากแผ่นเงินเหล่านี้ค้นพบใกล้ฐานพระประธาน
ในพระอุโบสถ (๑) เหตุนี้แต่เดิมจึงอาจฝังอยู่ที่ฐานพระประธานเมื่อสร้างพระอุโบสถขึ้น

แผ่นเงินเหล่านี้คงสร้างขึ้นในพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทเพราะเหตุว่าไม่มีรูปพระโพธิ-
สัตว์ในพุทธศาสนาลัทธิมหายานปรากฏอยู่เลย วัฒนธรรมนี้คงเป็นวัฒนธรรมของชนชาติมอญ
หรือนำเข้ามาโดยชนชาติมอญ ได้ค้นพบจารึกภาษามอญบนพระพิมพ์ดินเผา ๔ องค์ซึ่งขุดค้น
พบที่เมืองฟ้าแดดสูงยางในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ที่อยู่ใกล้เคียง ได้กล่าวมาแล้วว่า ณ เมืองนั้น
ได้ค้นพบแผ่นใบเสมาศิลามีภาพสลักหลายแผ่นแสดงภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติมีการแต่งกายเช่น
เดียวกับภาพบนแผ่นเงิน สำหรับอิทธิพลของศิลปะขอมตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๖ ลงมานั้น ก็
ไม่น่าแปลกประหลาดอันใดเพราะโบราณสถานขอมในศตวรรษนั้นยังคงมีเหลืออยู่มากทางภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (บางแห่งยังมีอายุเก่ากว่านั้นขึ้นไปเสียอีก) เมื่อเร็วๆ
นี้ได้ค้นพบจารึกภาษาขอมขนาดเล็ก ๒๑×๙ ซม. มีจารึก ๑๔ บรรทัดค้นพบที่ศาลานางขาว
ตำบลหนองไผ่ ถึงอำเภอนาคนูน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เล่าเรื่องพระบาท
กัมมรเตงอัญศรี (๕) ยวธรรมเทพผู้ทรงสั่งให้นารตสุวรรณณปาตρυกกองทัพถวายแด่กัมมรเตง-
ชกัต (ผู้เป็นใหญ่แห่งโลก) ไม่น่าว่าพระเจ้า (๕) ยวธรรมเทพองค์นั้นจะเป็นพระเจ้าชัยวรมัน
ที่ ๗ ได้หรือไม่ ตัวอักษรที่ใช้จารึกนี้มีอายุราวระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๘

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าแผ่นเงินเหล่านี้ซึ่งค้นพบที่อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม เป็นการค้นพบที่สำคัญครั้งหนึ่งเกี่ยวกับศิลปะทวารวดีทางภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย.

Dvaravati Silver Plates found at Amphur Kantarvigai, Mahasarakam
Prof. M.C. Subhasdradis Diskul.

Summary

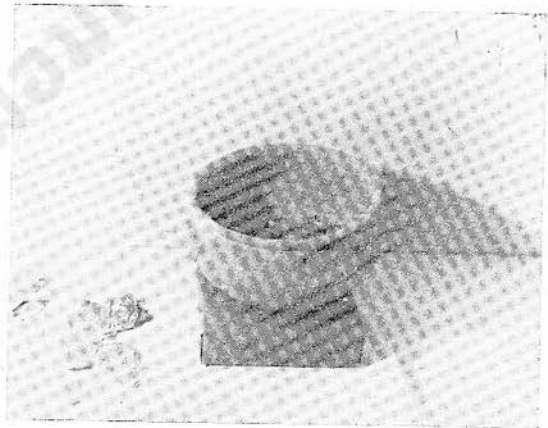
These silver plaques were discovered in 1972 in the ruins of a building which
might be *ubosoth* (ordination hall) in the ancient town of Khantharavisai in Amphoe Kan-
taravichai, Mahasarakham Province, north-eastern Thailand. They probably belong to the
late Dvaravati art about the 10th-11th century AD. and show strong ethnic influence.
All of them including the containing terracotta bowl and a Buddhist votive tables of Indian
Para style which was unearthed at the same site are now displayed in the Khonkaen
National Museum.

รูปที่ ๑

รูปที่ ๒

รูปที่ ๓

310๑โบราณคดี

รูปที่ ๔ ก.

รูปที่ ๔ ข.

รูปที่ ๕

รูปที่ ๖ ก.

รูปที่ ๖ ข.

รูปที่ ๗

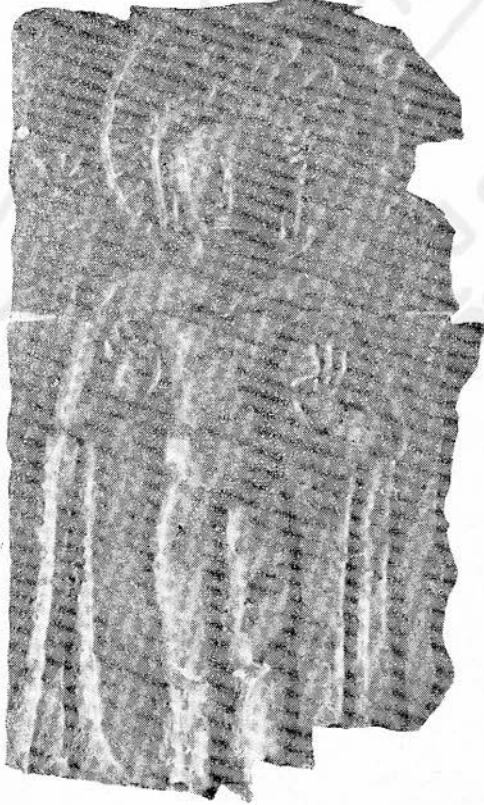
รูปที่ ๘

รูปที่ ๘

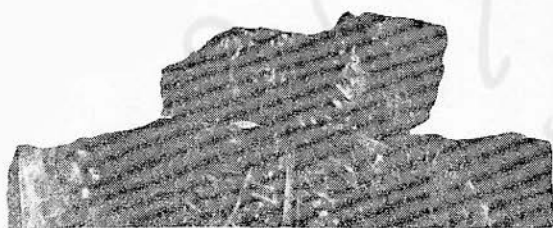
รูปที่ ๑๐

รูปที่ ๑๑

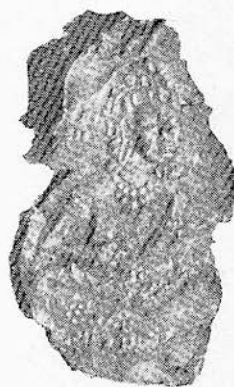
รูปที่ ๑๒

รูปที่ ๑๓

รูปที่ ๑๔

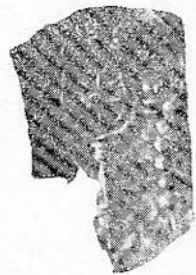
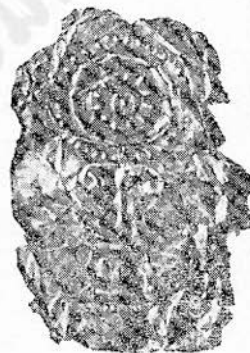
รูปที่ ๑๕

รูปที่ ๑๖

รูปที่ ๑๗

รูปที่ ๑๘

100 ปี ศาสตราจารย์
จอมเจ้าสุภัทรรत्ต